

NATO a Rusko

Zdeněk Kříž

Zvláštní vztahy NATO a Ruska

Po změnách sovětské zahraniční politiky, rozpadu SSSR a obnovení ruské suverenity se NATO velmi intenzivně snažilo o rozvoj kooperace s Ruskem.

Jenom Rusko získalo ve vztahu k NATO fakticky privilegovanou pozici.

Příčiny

1. pouze Rusko disponuje vojenským potenciálem, který může zcela zásadně ohrozit vojenskou bezpečnost členských států NATO - jaderný arzenál!
2. celá postsovětská oblast, ve které má Rusko - s výjimkou baltských států - značný vliv, je oblastí latentních nebo potenciálních konfliktů, jež mohou ovlivnit bezpečnost členů NATO.
3. evropské členské státy NATO se v posledních třech desetiletích pozvolna dostávají do energetické závislosti na Rusku (SSSR), a proto jsou velmi zainteresovány na stabilitě v tomto regionu.
4. na Západě nadále přežívá jisté opojení Ruskem (dříve SSSR), živené některými nejen levicovými intelektuály.

Rizika

Bezpečnostní a strategická kultura založená na úsilí o maximalizaci vlastního zisku, vojenské síle, ideovém rozkládání Západu prostřednictvím přímé a nepřímé podpory ideově spřízněných intelektuálů a přehlížení bezpečnostních zájmů sousedů, která se vyvinula v Sovětském svazu, nezmizela jeho rozpadem. Nadále zásadně formuje bezpečnostní strategii Ruské federace.

Evolve kooperace I.

Intenzivní vztahy mezi NATO a Ruskem začaly být rozvíjeny od samého počátku 90. let.

Mnohé slibovalo ruské přistoupení k programu Partnerství pro mír, i když očekávání nakonec nebyla zcela naplněna.

Vyvrcholením vzájemné spolupráce v polovině 90. let byla nepochybně účast ruského vojenského kontingentu na stabilizaci Bosny a Hercegoviny v lednu 1996.

Milníkem ve vzájemných vztazích bylo přijetí **Ustavujícího (Zakládajícího) aktu o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti (Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security)** mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskou federací z května 1997.

Cíl NATO - nabídnout Rusku prohloubení vzájemného partnerství, rozptýlit ruské obavy z přijetí nových členů a poskytnout ruskému politickému establishmentu hmatatelný úspěch, který by na ruské domácí politické scéně odvrátil pozornost od vlastního rozšíření NATO.

Robert J. Art svého času navrhoval, aby se tento akt stal základem moderního koncertu mocností mezi NATO a Ruskem v Evropě - **nejde o koncert velmocí!!!**

Obsah - přihlašují k již existujícím závazkům (OBSE) a tento dokument přináší jen velmi málo zcela nového:

- NATO, tak Rusko se v Ustavujícím aktu přihlašují k myšlence, že se navzájem nepovažují za protivníky a že bezpečnost států je nedělitelná.
- rozvíjet vzájemné vztahy na základě transparentnosti, partnerství a spolupráce, uznání role hodnot demokracie a lidských práv, zřeknutí se hrozeb silou, vzájemného respektování svrchovanosti, územní celistvosti a práva vybrat si způsoby a prostředky zajištění vlastní bezpečnosti, neporušitelnosti hranic a transparentnosti ve vojenské oblasti.

řadě zavázali předcházet konfliktům a sporům v souladu s principy Charty OSN

Evoluce kooperace II.

Problém nerozšiřování vojenské infrastruktury.

Po Gruzii 2008 a zejména Ukrajině 2014 - stížnosti Ruska, že posilování vojenské infrastruktury NATO v nových členských státech je v rozporu s Ustavujícím aktem.

Citát z Ustavujícího (Zakládajícího) aktu o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti - květen 1997

*„v současném a předvídaném bezpečnostním prostředí bude Aliance plnit závazky kolektivní obrany a ostatních úkolů zabezpečováním nezbytné operační součinnosti, integrace armádních útvarů a posilováním jejich schopností **namísto trvalého rozmístění velkého počtu bojových jednotek**. Proto je třeba spoléhat na adekvátní infrastrukturu odpovídající výše uvedeným úkolům. V tomto kontextu je možné posílit schopnosti, v případě obrany proti hrozbě jakékoliv agrese, z důvodu účasti na mírových operacích v souladu s Chartou OSN a hlavními principy OBSE a v případě výcviku v souladu s přijatou Smlouvou o konvenčních ozbrojených silách v Evropě, ustanoveními Vídeňského dokumentu OBSE z roku 1994 a dohodnutými opatřeními o transparentnosti.“*

NATO skutečně podporovalo v nových členských zemích Aliance zlepšování vojenských infrastruktur (například leteckých základen) tak, aby odpovídaly požadavkům na posílení obrany a na výcvik.

Evoluce kooperace III.

Bojové jednotky trvale rozmístěné na území nových členských států jsou jejich vlastní ozbrojené síly! Ostatní státy pouze na cvičení.

I před ukrajinskou krizí byla jediným běžně viditelným prostředkem ozbrojených sil Aliance v nových členských státech proudová letadla používaná pro kontrolu a ochranu vzdušného prostoru pobaltských států.

Nemohou být posuzovány jako substantivní bojové síly ve smyslu Zakládajícího aktu. I posílení NATO na Východě po summitu 2016 ve Varšavě se netýká stále rozmístěných sil, nýbrž sil rotujících!

Ustavující akt uvádí, že „*Rusko bude uplatňovat stejná omezení v rámci jejich konvenčních ozbrojených sil rozmístěných v Evropě.*“

Ruská agrese proti Ukrajině je flagrantním porušením těchto závazků, stejně jako jeho jednostranné suspendování Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě.

Stálá rada NATO Rusko

Prostor pro kvalitativně novou úroveň spolupráce mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskem vytvořila Stálá rada (Permanent Joint Council - PJC) - 1997 na bázi Ustavujícího aktu.

Cíle:

Poskytnout „mechanismus pro konzultace, koordinaci a v maximální možné míře a v nezbytném rozsahu i pro společná rozhodnutí a společné akce týkající se bezpečnostních otázek obou stran. Tyto konzultace se nebudou týkat vnitřních záležitostí Ruska nebo NATO a jeho členských států“

„ustanovení tohoto Aktu neposkytují v žádném případě Rusku nebo NATO právo veta ohledně akcí druhé strany, ale zároveň neporušují ani neomezují práva Ruska nebo NATO na samostatné rozhodování a jednání“

Oblasti spolupráce

- bezpečnost a stabilita v euroatlantické oblasti, předcházení konfliktům a preventivní diplomacie,
- vojenské operace krizového managementu pod záštitou Rady bezpečnosti OSN nebo OBSE
- výměna informací o bezpečnostní a vojenské politice NATO a Ruska,
- kontrola zbrojení, jaderná bezpečnost,
- spolupráce v oblasti protiraketové obrany na taktické úrovni,
- posílení transparentnosti, koordinace vojenské spolupráce, možná spolupráce v oblasti vyzbrojování,
- konverze zbrojního průmyslu,
- spolupráce ve sféře ekonomiky, životního prostředí a vědy,
- boj proti terorismu

NATO, Rusko, Kosovo a spolupráce

V roce 1999 Rusko, na pozadí rozšiřování Severoatlantické aliance a války proti Jugoslávii v souvislosti s kosovskou krizí, přijalo novou bezpečnostní strategii, která zásadně modifikovala ruský přístup k Západu.

Jde o posun, který se připravoval již před Putinem - od roku 1998 do roku 1999 působil jako ředitel Federální služby bezpečnosti, 1999-2000 - předseda vlády, od 2000 prezident!

Za hlavní hrozbu ruským bezpečnostním zájmům byly označeny ekonomické potíže, terorismus, separatistická hnutí a zhoršování životního prostředí.

Významnou změnou bylo, že USA a další členové NATO byli označeni za hrozbu ruským bezpečnostním zájmům.

O zhoršujícím se postoji Ruska vůči Západu svědčí i válečné hry simulující konvenční útok NATO proti kaliningradské oblasti, na který by Rusko muselo reagovat jadernými zbraněmi.

V říjnu 2003 byl v Rusku představen dokument s názvem „Aktuální úkoly ozbrojených sil Ruské federace“. Na straně jedné se v něm podtrhuje význam strategického partnerství s USA, avšak zároveň je NATO považováno za alianci s útočnou doktrínou, které Rusko musí čelit.

Ale existovaly i oblasti spolupráce - od června 1999 Rusko v KFOR v Kosovu a v BH až do 2003.

Celkově ale zhoršení vztahů.

Zlepšení vztahů po 2001

Obnovení zmrazené spolupráce mezi NATO a Ruskem urychlila společná deklaráce z Říma pod názvem „NATO-Russia Relations: A New Quality“ z května 2002.

Stálou radu (PJC) nahradila Rada NATO - Rusko (NATO-Russia Council - NRC).

Rusko se s členskými státy NATO mezi lety 2003 až 2005 účastnilo mnoha společných vojenských cvičení.

Rusko na půdě NRC již dlouhá léta spolupracovalo s NATO v oblasti protiraketové obrany bojiště.

Boj s mezinárodním terorismem - Rusko podporovalo alianční angažmá v Afghánistánu. Proč?

Severoatlantická aliance a Rusko - zpravodajské informace, společná cvičení, setkání analytiků specializujících se na boj s terorismem a vědecké konference.

Hlavní význam NRC je možné hledat v symbolickém vyjádření ochoty Ruska a NATO spolupracovat při zajišťování celosvětové bezpečnosti, která byla narušena ruskou reakcí na alianční válku proti Jugoslávii v roce 1999.

Odpor k rozšiřování NATO

Odpor k rozšiřování NATO - konstanta ruské ZP po skončení SV! Konstantin Khudoley a Dmitri Lanko - v Rusku existuje široká paleta diskursů, které mezi sebou v průběhu procesu rozšiřování NATO soutěžily.

Dělicí linie obou diskursů neprobíhá mezi praktickými politiky a akademiky!

První diskurs v Rusku nechápe NATO jako alianci států sdílejících společné hodnoty. Jeho zastánci vnímají NATO v první řadě jako vojenskou alianci. Severoatlantická aliance je ztotožňována se Spojenými státy, které jsou považovány za hrozbu pro ruskou národní bezpečnost. Podle proponentů tohoto přístupu Rusko dnes není bezpečnostní hrozbou pro své sousedy a ani pro Spojené státy, a proto se NATO stalo irelevantní bezpečnostní institucí.

Druhý diskurs v Rusku týkající se rozšiřování Severoatlantické aliance je v jistém rozporu s diskursem prvním, protože si všímá nárůstu vojenských kapacit NATO jako důsledku rozšiřování. Proponenti rekrutující se nejenom z vojenských kruhů, pozorně analyzují posilování interoperability armád nových členů a transformaci vojenských struktur NATO. Rozšiřování NATO není vnímáno pouze jako nepřátelský krok, nýbrž přímo jako příprava k agresi vůči Rusku. V rámci tohoto přístupu se prosazuje obecná teze, že „NATO je špatné a Evropská unie dobrá“.

Třetí a v ruských poměrech menšinový diskurs vnímá NATO především jako společenství demokratických států, a proto je jeho rozšiřování vnímáno pozitivně. Tito autoři upozorňují, že ruský odpor vůči rozšiřování NATO za Borise Jelcina byl výrazně ovlivňován vnitropolitickými událostmi v Rusku. Dle tohoto výkladu Jelcin oponoval vstupu Polska, Maďarska a České republiky, protože doufal, že tím dosáhne plného členství v G8, a v kosovské krizi jeho politiku zase ovlivňovala hrozba odvolání.

Ruské hrozby a rozšiřování

První kolo rozšiřování Severoatlantické aliance bylo doprovázeno řadou hrozeb od ruských politiků, vysokých vojenských činitelů i úředníků - nakonec se Rusko s rozšířením smířilo.

Alexander Lebed' svého času vyhrožoval, že na vstup Polska do NATO bude Rusko reagovat vytvořením vojenské protiváhy.

Vladimír Žirinovský směřoval svoje výhrůžky a invektivy proti baltským státům.

Boris Jelcin varoval, že pokud se NATO přiblíží ruským hranicím, zahájí Rusko formování vojenského bloku proti NATO s bývalými sovětskými republikami - pouze jeho varování bylo nutné vnímat vážně - prezident Ruské federace.

Zvláště silně Rusko oponovalo rozšiřování NATO o baltské státy.

Cíl Ruska: demilitarizované, nárazníkové zóny mezi členskými státy NATO a Ruskem, která by tyto země vyloučila z evropské a transatlantické bezpečnostní kooperace. Do takového bezpečnostního vakua by se potom Rusko mohlo v budoucnosti, za příhodných zahraničněpolitických a vnitropolitických okolností, kdykoli vrátit. Přijatelnost této politiky pro středo- a východoevropské země mělo zajistit poskytnutí bezpečnostních garancí ze strany Ruska a Západu.

Rusko tvrdošijně prosazovalo ideu, že ostatní státy musí brát ohled na ruské zájmy i obavy před invazí ze Západu.

Rusko ale nebylo ani v nejmenším ochotné respektovat podobné obavy ruských sousedů z této mocnosti.

Kromě toho velká část ruské politické elity věří, že území států bývalého Sovětského svazu má zůstat v ruské sféře vlivu bez ohledu na politické preference nástupnických států.

Rusko se snažilo ve druhé polovině 90. let diskutovat bezpečnostní záležitosti týkající se jeho západních sousedů s Francií, Velkou Británií a Německem, avšak nikoli se státy, kterých se to týkalo!

Na kandidátské státy Rusko nehledělo jako na rovnoprávné partnery, nýbrž jako na objekty vlastní mocenské politiky.

Velmi kontraproduktivní - o to více chtěly tyto státy do NATO.

Spory kolem protiraketové obrany

Rusové prohlašují, že NATO inorovalo jejich obavy týkající se protiraketové obrany.

Aliance se vytrvale snažila o spolupráci s Ruskem v oblasti obrany proti řízeným střelám. U příležitosti Summitu 2010 v Lisabonu se nejvyšší představitelé vlád členských států NATO rozhodli „*zdokonalovat potenciál obrany proti řízeným střelám v zájmu ochrany obyvatelstva, území a ozbrojených sil všech evropských členských zemí NATO, a zároveň vyzvali Rusko ke spolupráci s námi.*“

Tato výzva byla zopakována na Summitu 2012 v Chicagu - vedoucí představitelé zdůraznili, že NATO „*zůstává zavázáno ke spolupráci v oblasti obrany proti řízeným střelám v duchu vzájemné důvěry a reciprocity*“, a explicitně prohlásili, že protiraketová obrana NATO „*nebude narušovat kapacity ruské strategie odstrašování.*“

NATO rovněž navrhlo zavedení odpovídajícího režimu transparence, který by zahrnoval zřízení dvou společných středisek NATO-Rusko pro obranu proti řízeným střelám. Rusko odmítlo tyto nabídky.

Rusko místo přijetí spolupráce s NATO posílilo argumenty ignorující fyzické aspekty věci a politické koncepce vyjádřené představiteli NATO.

Nezávislí ruští vojenští experti jasně vysvětlili, že program NATO týkající se obrany proti řízeným střelám nemůže Rusko jakkoliv ohrožovat, ani znehodnocovat účinnost strategického odstrašování ruských ozbrojených sil.

Ale: jak dlouho si bude moci Rusko dovolit stávající jaderný arzenál?

Dnes Rusko 1 790 aktivních a celkem 7 300 hlavic. Z toho 1650 strategických na cirká 900 nosičích.

Spory kolem strategie NATO 1999 a 2010

Velmi významným tématem sváru mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskem je strategická koncepce NATO z roku 1999.

Ruská interpretace se zformovala na pozadí války proti Jugoslávii v roce 1999.

Ruská federace interpretuje platnou strategii NATO z 1999 a 2010 jako výraz úsilí NATO, a zejména USA, změnit mezinárodní řád a podřídít světový bezpečnostní systém této organizaci.

Cílem NATO má dle Ruska být získat kontrolu nad mezinárodním děním a nahradit OSN a OBSE.

Moskva interpretuje strategické koncepce NATO jako nástroj k získání dominance Severoatlantické aliance (rozuměj USA) v systému mezinárodních vztahů.

Dle Ruska - nástroj pro prosazování geopolitických cílů pod pseudohumanitárním pláštěm.

Balkán a rozšiřování

Obecně je vystavena kritice celková politika Západu na Balkáně, která, dle soudu Ruska, podporuje agresora v podobě nelegitimních extremistických skupin proti legitimním vládám.

Jako hlavní příklady mají sloužit Kosovo a Makedonie.

Kritika politiky NATO v Libyi 2011 a přístupu NATO k občanské válce v Sýrii. Ruská federace často hodnotí celkovou alianční politiku jako politiku soutěže s Ruskem!

Cíl Ruska: získat souhlas NATO s vybudováním vlastní sféry vlivu, která bude vyloučena z možnosti západní integrace!

Silný odpor zejména proti vstupu Baltských států.

V debatách o druhém kole rozšíření Aliance přišli Rusové se strategií zdržování a vytváření vazby mezi rozšiřováním NATO a protiraketovou obranou.

Další ruskou metodou bylo spojování rozšíření s přistoupením baltských států k S-KOS.

Pokus o státní převrat v ČH pravděpodobně organizovaný Ruskem.

Gruzie, Ukrajina a Afghánistán

2008 - rusko-gruzínská válka neměla velký vliv na vzájemné vztahy - NATO věří, že bude možné s Ruskem jednat.

Dílčí reakce:

1. Alianční odpovědí bylo ustanovení komise NATO-Gruzie, která v podstatě suspendovala NRC
2. Aliance posvětila bilaterální smlouvu USA s Polskem, v jejímž rámci se přesunula baterie amerických raket Patriot právě do Polska, zatímco Rusko si stěžovalo na nefunkčnost NRC.

2009 - nastupující Obamova administrativa - politika „resetu“ vztahů

2014 - ilegální anexe Krymu a agrese na východní Ukrajině - zcela jiná reakce!

Září 2014 - summit NATO ve Walesu.

1. odsouzení ruské intervence, odsouzení ilegální anexe Krymu, požadavek na zdržení se užívání síly ze strany Ruska.
2. Ustanovení Akčního plánu připravenosti (RAP) - zaměřen na adaptaci vůči ruským hybridním hrozbám.
3. Ustanovení nových sil velmi rychlé reakce (VJTF), v rámci NRF.

2016 - posilování vojenské přítomnosti NATO v Pobaltí (viz následná přednáška)

Afghánistán - Rusko pravděpodobně začalo podporovat povstalecké síly proti vládě podporované NATO.

Současný stav vztahu NATO - Rusko

Obnovena setkávání na bázi Rady NATO - Rusko. 2014 - zmražení vzájemných vztahů.

Obnoveny konzultace vojenských činitelů, vojenská spolupráce zmražena po anexi Krymu, zatím pouze dialog!

Ruské aktivity vedly k obnovení důrazu NATO na kolektivní obranu v intencích článku 5 Washingtonské smlouvy.

Nadále přetrvává mnoho sporných bodů.

1. Ukrajina a realizace Minských dohod.

2. Kontrola zbrojení v Evropě

- odstoupení Ruska od CFE Treaty - 2015 (od 2011 neposkytování výměnné informace)

- bránění činnosti vojenských inspektorů OBSE, hlavně na rusko-ukrajinské hranici

- Notifikace velkých vojenských cvičení - Západ 2017 -jiný scénář, větší počet vojáků, větší geografický rozsah.

3. Hybridní válka Ruska

4. Kybernetické útoky na infrastrukturu členských států NATO.

5. Ruské aktivity v Sýrii

- senzitivní zejména pro Turecko.

Poměr sil NATO - Rusko v Evropě

Rusko má v Evropě výraznou konvenční převahu. USA stáhly tanky z E. v roce 2013, po U. zpět.

Hlavní zbraňové kategorie států na směru Moskva - Varšava-Berlín-Paříž: stav k 2016 (výměnná info CFE)

Země	tanky	OT+BVP	Děla nad 100 mm	Útočné vrtulníky	Proud. boj. let.
Rusko	3660	7690	4634	365	1542
Polsko	984	1691	852	87	116
Německo	816	1485	345	72	198
Francie	484	3130	505	232	212
VB	253	1244	268	120	275
USA v Evropě	108	478	143	24	170

Vojensky nehájitelné je zejména Pobaltí! Nemění na tom nic posílení alianční přítomnosti!

K posílení jednotek už došlo, předvoj představuje 4500 vojáků NATO na základnách v Polsku a Pobaltí.

Od roku 2015 je v Evropě také nasazena americká obrněná brigáda s 3300 muži.

Je konfrontace se Západem správnou strategií

Má konfrontace pro Rusko smysl?

Rusko, které musí všude, kromě své západní hranice s členy NATO, čelit územním požadavkům svých sousedů, případně konfliktům na vlastní periferii, mohla být velmi nebezpečná.

Hranice s NATO je jedinou bezpečnou hranicí Ruské federace.

1. Rusko nemá uzavřenu mírovou smlouvu s Japonskem, které si činí nárok na část ruského území.
2. Potencionálním vyzývatelem Ruska v Asii je také Čína, která již zahájila demografickou infiltraci na Dálný východ a Sibiř. Michail Gorbačov a Teng-Siao-Pching v roce 1989 formálně ukončili letitý konflikt o hraniční území a následně v éře Borise Jelcina byla redukována vojenská přítomnost na rusko-čínské hranici - hranice s Čínou je nadále potenciálně sporná. V regionu žije kolem 8 milionů Rusů ve srovnání se 120 miliony Číňanů, nehledě na celkový pro Rusko nepříznivý demografický poměr sil s Čínou. Je otázkou, jak dlouho, pokud vůbec, bude fungovat partnerství mezi Ruskem a Čínou.
3. Ve Střední Asii a na Kavkaze je ruská mocenská pozice také potenciálně ohrožená jak Čínou, tak Iránem.